

Uroš Košir
Na nasprotni strani
Življenje legionarja Jožeta Ariha (1911–1981)

© Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2022

Prva izdaja
Jezikovni pregled: Grega Rihtar
Oblikovanje in prelom: Mateja Podmenik Osole
Izdala in založila: Muzej novejšje zgodovine
Slovenije in Družina d.o.o.
Za založnika: Jože Dežman in Tone Rode
Naklada: 300 izvodov
Tiskano v Sloveniji
Ljubljana 2022

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Arih J.
355.318.2(44)(092)

KOŠIR, Uroš, 1987-

Na nasprotni strani : življenje legionarja Jožeta Ariha (1911–
1981) / Uroš Košir. - 1. izd. - Ljubljana : Muzej novejšje zgodovine
: Družina, 2022

ISBN 978-961-04-0948-9 (Družina)
COBISS.SI-ID 124888067

NA NASPROTNI STRANI
Življenje legionarja Jožeta Ariha
(1911–1981)

Uroš Košir

BESEDA BRALCEM

Prvi del pričujoče knjige zajema krajši opis francoske tujske legije in Slovencev, ki so v njej službovali večinoma do leta 1945, osrednja tema pa zajema življenjepis mojega pradedca, legionarja Jožeta Ariha iz Podkorena. Življenjepis je moral kot delovno nalogo napisati leta 1953 v Kazenskem prevzgojnem domu v Škofji Loki. Ohranjeni rokopis obsega skupaj s prologom 99 strani. Gre za kopijo, ki je nastala s pisanjem originala prek indigo papirja, listi pa so oštevilčeni in vpeti v kartonasto mapo. Čeprav življenjepis ni bil nikoli napisan z namenom objave, kar je Arih tudi sam zapisal v prologu, pa se njegovi potomci strinjamo z objavo zaradi njegove zgodovinske vrednosti, ki bogati naše vedenje o nedavni preteklosti pri nas in v tujini, obenem pa doprinaša pomembne opise zanimivih doživetij Slovencev v francoski tujski legiji. Ker je Arih svoje življenje orisal do leta 1953, pa opisi njegovega poznejšega življenja temeljijo predvsem na dokumentih, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije.

Besedilo življenjepisa je bilo deležno minimalnega preurejanja, v večini pa so bile dodane ali odstranjene vejice in nekatera ločila. Ponekod je bil zaradi lažjega branja obrnjen vrstni red besed, če je bilo potrebno, pa so bili spremenjeni skloni in spoli besed. Večinsko je bil popravljen tudi zapis napačno zapisanih besed, predvsem v primeru mešanja predlogov 'z' in 's', narečne besede ali tujke pa so ostale nespremenjene zaradi čim večjega ohranjanja prvinskosti besedila. Preurejeni so bili tudi nekateri odstavki, kjer pa niso bili potrebni, so bili združeni z drugimi. Razlage narečnih besed in tujk so podane v poševni pisavi med poševnicama /*primer*/, če je bilo treba v stavke vstaviti manjkajočo besedo, pa je ta navedena v oglatih oklepajih [*primer*]. Razlage besed so uporabljene le ob prvi omembi in v nadaljnjem besedilu niso ponovljene. Daljše razlage posameznih pojmov so podane v sprotih opombah, ravno tako pa tudi dodatna pojasnila k vsebini besedila. V sprotih opombah so navedeni tudi citirani viri in literatura. Arih je besedilo ponekod pisal v sedanjiku, ponekod v pretekliku, vendar ti časi z urejanjem niso bili spremenjeni.

Pomembnost Arihovega besedila je predvsem v prikazu življenja v francoski tujski legiji v času pred drugo svetovno vojno, saj gre za enega redkih daljših zapisov Slovencev, ki so službovali v tej zloglasni vojaški formaciji. Arih je doživljal v legiji med letoma 1933 in 1938 namenil sedemindvajset

strani rokopisa. Kljub manjšemu obsegu gre za zanimiv zapis, ki odseva dogodke v severozahodni Afriki in poglede Slovence na razmere, ki so takrat vladale v legiji. Obenem gre za opis dogodkov v času, ki velja za »mirno« obdobje med letom 1927 in drugo svetovno vojni in se v literaturi le redko omenja. Zapis zato predstavlja zanimivo dopolnitev k poznavanju zgodovine francoske tajske legije in odstira vpogled v življenje in izkušnje slovenskega legionarja.

Besedilo obenem odseva in prikazuje čas, življenje in politično ozračje v Kraljevini Jugoslaviji, okupirani Franciji in v povojni Jugoslaviji, kjer preganjanje političnih nasprotnikov ni bila nobena redkost. Arih neobremenjeno opisuje svoje doživljanje, ki nam pred očmi naslikajo številne prizore, kakršne si večina ljudi lahko le težko predstavlja in jih opazuje v pustolovskih in vojnih filmih ali prebira v romanih. S piscem življenjepisa lahko bralec pogosto sočustvuje in se zaveda krivic, ki so se dogajale v totalitarnih in drugih političnih sistemih preteklega časa.

TUJSKA LEGIJA IN SLOVENCİ

Francoska tujska legija ali *Légion étrangère* je bila ustanovljena 9. marca 1831.¹ Njen nastanek je bil posledica francoske julijske revolucije leta 1830, vzrok njenega formiranja pa je bila potreba po vojaški sili za osvajanje Alžirije.² V novonastalo vojsko so vključili vojake razpuščenih švicarskih regimentov in nemškega regimenta *Hohenlohe* ter številne tuje revolucionarje, ki so ostali v Franciji. S tem so zaposlili in se obenem znebili ljudi, ki bi v Franciji lahko predstavljali težave. S posebnim odlokom je bilo francoskim državljanom, z izjemo poveljujočih častnikov, služenje v legiji prepovedano.³

Leta 1834 so Francozi legijo posodili na pomoč Špancem (1834–1837), ki so se znašli v državljanski vojni,⁴ boji proti tamkajšnjim upornikom pa so zdesetkali njihove vrste. Zaradi potrebe po dopolnitvi števila legionarjev so leta 1835 v Franciji ustanovili »novo« legijo, ki jo poznamo še danes.⁵ Med znamenitejše bitke legije zagotovo spada bitka pri Cameronu, kjer se je 62 legionarjev s tremi oficirji hrabro upiralo dva tisočim Mehičanom.⁶ Enajsturna bitka se je bila 30. aprila 1863, v njej pa je padla večina legionarjev, nekateri pa so bili tudi zajeti. Le-ti so bili v večini ranjeni, na mehiški strani pa je bilo ubitih skoraj 200 vojakov, več kot 300 pa je bilo ranjenih. Kljub porazu je bila bitka zmagovita, saj je legija omogočila varen prehod pomembnega železniškega konvoja, ki je vseboval strelivo, hrano in tri milijone zlatih frankov. Od leta 1931 naprej predstavlja ta dan, 30. april, praznik legije.⁷

Svoje prve bojne izkušnje je legija pridobivala v Alžiriji, za tem pa so njeni vojaki potovali od bitke do bitke, od Italije, Krima, Mehike, Kameruna, francosko-pruske vojne, Indokine pa vse do bojišč prve svetovne vojne.⁸ Leta 1925 so se legionarji borili proti upornikom Republike Rif in njenemu vodji Abd el Krimu v Maroku,⁹ ki so se najprej uprli Špancem v Španskem Maroku in jim leta 1921 v bitki pri Annualu zadali kar 12 tisoč žrtev. Abd el Krima

1 Jordan 2005, str. 8.

2 Prav tam, str. 6–7.

3 Prav tam, str. 8.

4 Vojna je znana kot prva karlistična vojna.

5 Jordan 2005, str. 10–19.

6 Markuš 2013, str. 277.

7 Prav tam, str. 291–298.

8 Jordan 2005, str. 20–67.

9 O bojih so poročali tudi tedanji različni slovenski časopisi.

je Francozom uspelo zajeti v začetku marca 1926 v ofenzivi, ki jo je vodil znani maršal Philippe Pétain.¹⁰ V obdobju do začetka druge svetovne vojne so potekali predvsem lokalni spopadi s preostalimi uporniki na območju Maroka in Alžirije.¹¹ Del teh bojnih operacij so bili tudi redki Slovenci, ki so služili Franciji, njenim ambicijam in predvsem legiji, ki je postala njihova nova domovina.¹² Te znamenite vojaške enote se je večino časa držal zlovešč sloves, še posebej zaradi stereotipnega pogleda kot na enoto kriminalcev brez izjeme. Časopis *Rdeči prapor* tako leta 1907 navaja, da je legija »/.../ po večini sestavljena iz izmeta vseh dežel in nima za groš človečnosti v telesu«.¹³ Marsikateri posameznik je res odšel v legijo, da bi se izognil roki zakona v svoji državi. Tak primer je bil npr. Mariborčan Leon Klančnik, ki je ponaredil 5000 dinarjev in odšel v Francijo, da bi se priključil legiji, kamor pa ni bil sprejet. Po vrnitvi se je skrival po Ljubljani, na koncu pa se je predal in odšel v zapor.¹⁴

Podoba prvih legionarjev na razglednici, ki jo je za spomin shranil Jože Arih (hrani avtor).

10 Jordan 2005, str. 69.

11 Prav tam, str. 68–70.

12 Moto legije: »*Legio Patria Nostra*« ali »Legija, naša domovina«. Moto se je uveljavil od prve svetovne vojne dalje, ko je nadomestil starejši moto »*Legio primo inter pares*« ali »Legija, prva med enakimi« (Markuš 2013, str. 287).

13 Časopis *Rdeči prapor*, z dne 16. 8. 1907, str. 2.

14 Časopis *Jutro*, z dne 13. 8. 1924, str. 4.

Veliko omemb Slovencev v legiji lahko zasledimo predvsem v različnih slovenskih časopisih. Pri pričujočem pregledu so podani podatki o slovenskih legionarjih, ki jih je bilo mogoče odkriti v časopisih do vključno leta 1945. Zagotovo bi v katerih drugih virih lahko našli še dodatne podatke, posebej o legionarjih, ki se omenjajo le kot »neznani Slovenci«. Iz poznejšega obdobja je omenjenih le nekaj posameznikov, o katerih so bili podatki javno dostopni.

Eno prvih omemb Slovenca v legiji zasledimo leta 1914, ko je Adolf Bandel, sin slovenske matere, pobegnil iz vojne mornarice v Maroko in tam najbrž vstopil v tujsko legijo,¹⁵ zagotovo še pred njim pa je leta 1876 v legiji služil v Ljubljani rojeni Polde Modic.¹⁶ V letu 1916 je časopis *Slovenec* objavil tudi novico o tujcu, ki je na Štajerskem novačil rekrute, vendar o morebitnih prostovoljcih ni podatkov.¹⁷ Leta 1921 se omenjata slovenska legionarja Radoslav Hribar in Fr. [Franc?] Zaneli, ki sta služila v 2. polku v Maroku, prek časopisa pa sta Slovenkam in Slovincem pošiljala svoje pozdrave.¹⁸ Zanimiva je pripoved Franceta Pestotnika iz Blagovice pri Lukovici, ki se je v času po prvi svetovni vojni odpravil k bratu v Združene države Amerike. Ob potovanju prek Francije naj bi ga zaradi govorjenja nemščine imeli Francozi za Prusa »ter ga vtaknili v tujsko legijo siloma, ker potrebujejo človeški material, če ni domačega dovolj, pa tujega«.¹⁹ Seveda je zadeva lahko tudi izmišljena in je Pestotnik v legijo vstopil prostovoljno, na ta način pa se je izognil zameram brata, ki ga je brez uspeha čakal v ZDA, čeprav so bile na oblast naslovljene tudi prošnje, da posreduje pri francoski vladi.²⁰ O podobnih prevarah in zvijačah za vstop v legijo je leta 1922 pisal časopis *Naprej*, ki je navajal, da so v času med 1919 in 1921 številni Jugoslovani odšli v Francijo na delo, od koder pa so bili nato odpeljani v Maroko in vključeni v legijo.²¹ O problematiki je bil seznanjen tudi jugoslovanski minister za zunanje zadeve, vlada pa naj bi posredovala pri Francozih, da izpuste nasilno mobilizirane posameznike.²² Številni časopisi so v dvajsetih letih prejšnjega stoletja zato opozarjali in

15 Časopis *Edinost*, z dne 20. 7. 1914, str. 2.

16 Časopis *Jugoslovan*, z dne 6. 6. 1931, str. 3.

17 Časopis *Slovenec*, z dne 18. 6. 1916, str. 4.

18 Časopis *Jugoslavija*, z dne 24. 2. 1921, str. 3.

19 Časopis *Naprej*, z dne 11. 3. 1921, str. 4.

20 Časopis *Domoljub*, z dne 23. 3. 1921, str. 139.

21 Časopis *Naprej*, z dne 21. 1. 1922, str. 1.

22 Časopis *Naprej*, z dne 4. 2. 1922, str. 2.

Slavolok zmage na Elizejskih poljanah (hrani avtor).

St. Quentin – januarja 1938

Na postaji me je čakala Lidija. V kolodvorski restavraciji mi je povedala, da je vse uredila, kar sem ji pisal. S taksijem sva šla 2 ½ km iz mesta v Gauchy,²⁵⁵ kjer je bila tovarna umetne svile, moje bodoče delovno mesto. V hotel restavrantu viz a vis /fr. *vis-à-vis*/ tovarne je priskrbela sobo in pension. Prvi večir sem šel na večerjo k njenim prijateljem, Tofoleti, to je bila ena italijanska družina, zaposlena v Franciji.

Lidija je bila v Franciji pri njeni sestri, ker je ta bila na porodu, a pozneje se ni več hotela vrniti v Trst v italijansko mizerijo, kakor je ona rekla, temveč je šivala, ker je šivilja, večina pri direktorju tovarne, kjer [je] potem ostala v službi kot kuharica. Zato je direktor tudi mene sprejel v službo.

Čez par dni sem bil pri direktorju, kjer sva uredila nastop službe. Začel sem v novi delavnici Kantini, katero so tek /šele/ montirali nemški strokovnjaki. Nemški inženir se je trudil in je le meni objašnjeval način fabrikacije /izdelave/, ker je videl, da me zanima, a z drugimi se tudi v

255 Mesto ob reki Sommi, južno od Saint-Quentina.

francoščini ni mogel dosti sporazumeti. Čez dober mesec sem praktično že sam vodil produkcijo, na stroške tovarne sem bil poslan v delovsko šolo, katera je trajala tri semestre (18 mesecev), a potem sem nastopil kot delovodja.

Samotariti v hotelu sem se naveličal, a kolikor sem zaslužil, sem imel priložnost v hotelu tudi porabiti. Zato sem rešil */se odločil/*, da se bom ženil. Da se nikdar ne bom ženil s Francozinjo, s tem sem bil na čisto. Edina Slovenka je bila Lidija, katera je tudi zaradi prilik v njeni domovini rajše v tujini. Spomladi 1938 sem se oženil. Dobil sem tovarniško dvosobno stanovanje, a pozneje, ko sva imela prvega otroka štirisobno. Po poroki Lidiji ni bilo potrebno več hoditi v službo. Z mojo plačo sva dostojno živela, če ravno sva si morala kot novoporočenca vse kupiti.

V enem letu sva zraven človeku dostojnega življenja izplačala vse domače potrebščine, to je bilo: vso kuhinjsko opremo, posodo, štedilnik, kompletno spalnico in radio aparat. Plače sem imel 1800 Fr mesečno, kar se mi je povečalo na 2400 Fr. Cene so bile sledeče:

100 kg krompirja = 70 Fr

1 liter vina = 1,25 Fr. na dom pripeljan

1 kg prave kave = 21,50 Fr.

1 kg sladkorja = 2,50 Fr.

1 l mleka = 1,20 Fr.

Kangarn črna poročna obleka s srajco = 650 Fr.

Štedilnik emajliran = 450 Fr.

1 kg putra */masla/* = 10 Fr.

Evêché
de
Soissons

Soissons, le
(Ainsi)

Certificat de Mariage
Arih-Sultchich

Je soussigné, Archiviste de l'Evêché de
Soissons, Certifie, qu'en l'église de Gauchy
(Diocèse de Soissons), le 16 Avril 1938, a été
célébré le mariage religieux de

Joseph ARIH, fils majeur de Joseph ARIH et
de Neja OMAN
avec Lydia SULTCHICH (Julli), fille majeure
de Chrisman SULTCHICH et de Marie Renée TEUZE

Fait à Soissons, le 21 Novembre 1946

Coût : 1 fr

Življenjski standard

Takrat, ko sem imel jaz kot nameščenec 1800 Fr. mesečno, ne računajoč dodatek na odgovornost, nočno službo, draginski dodatek, otroške doklade, je bila v naši tovarni najnižja plača delavca brez specializacije, ki je nakladal kamijone na dvorišču, 10 Fr na uro. Vsaka mati, če ni bila zaposlena, je imela mesečne doklade v višini doklad na enega otroka. To je bil dodatek za mater na domu. Delovni čas je bil strogo obvezen 40 ur tedensko, kar se ni smelo prekoračiti. Nespecializiran delavec je zaslužil brez vsakih doklad po 80 Fr. dnevno. Za enodnevni zaslužek je lahko kupil:

64 l vina na dom pripeljan po 1,25 Fr = 64 lit = 80 Fr – ostane 0,00
ali 100 kg krompirja na dom postavljen po 0,70 » 100 kg = 70 » ostane 10
» 10 kg surovega masla po 10,00 Fr = 10 Kg = 80 » » 0,00
» 3 kg kave v zrnih (brazilska) po 21,00 Fr = 3 kg = 63 » » 17; -
» 32 kg sladkorja _ _ _ _ _ po 2,50 Fr = 32 kg = 80 Fr., ostane 0,00
» 4 - - flaše šampanja (Mirami) po 19,00 Fr = 4 fl. = 76 Fr., ostane 4,00

Tako bi si bil lahko zraven preživljanja družina še vsak mesec lahko kupil po eno kompletno obleko ali po eno kolo, ali pa po en radio aparat, ker:

cena obleke je bila najcenejša 265 Frankov – kangarn – 650 Fr.
» kolesa v trgovini kolo marke Pegot = 750 Fr »
» radio aparat (Schneider 1800 Fr.) marke Ideal = 1200 Fr »
Kompletna spalnica srednje kvalitete = 3200 Fr »

Družina z dvema otrokoma se je štela kot številna, zato je mati dobila prioriteto /*prednostno*/ karto. Pregled otrok pri tovarniškem dispanzerju je bil obvezen vsak teden. K malim otrokom do 6 mesecev je hodila bolničarka na dom.

To je bil standard priborjen z združenimi sindikati z zadnjo štirinajstdnevno stavko, v kateri je bil priborjen 40-urni delovni čas na teden in letni petnajstdnevni plačan dopust.

Pregled knjige: dr. Uroš Košir, *Na nasprotni strani. Življenje legionarja Jožeta Ariha (1911–1981)*

Avtor knjige Uroš Košir je z Muzejem novejše zgodovine Slovenije v preteklosti sodeloval že večkrat. V Muzeju je opravil tudi pripravništvo in pozneje sodeloval kot arheolog s strokovno ekspertizo gradiva. Leta 2015 ga je Muzej v okviru pripravništva povabil k sodelovanju pri medinstitucionalni razstavi Pot domov, na kateri so bile predstavljene zgodbe posameznikov, ki so se po izkušnjah vojn vračali domov. Sodeloval je kot avtor treh zgodb in za izbrane pripravil muzejsko gradivo na vseh stopnjah muzeološke obdelave in strokovne interpretacije. Med drugimi je predstavil zgodbo pradedu Jožeta Ariha, ki je služil pet let v tujski legiji in jo zaključil s prihodom Arihove družine novembra 1945 prek repatriacijske baze na Jesenicah, v rojstni kraj Podkoren. Nadaljevanje zgodbe izvemo v pričujoči knjigi *Na nasprotni strani*.

Na podlagi pregleda obsežnega časopisnega gradiva in literature, tudi redkih osebnih spominov, je avtor v uvodu predstavil delovanje Slovencev v enotah tujske legije do današnjih dni. Uvod je pomemben prav zaradi prvega, lahko rečemo celostnega pregleda, predvojnega časopisnega gradiva na to temo, saj je avtor pregledal več letnikov kar 24 različnih časopisov. Po zapisih so bili prvi Slovenci v tujski legiji že v 70. letih 19. stoletja. Številni Jugoslovani pa so vstopili v legijo, ko so odšli na delo v Francijo po prvi svetovni vojni. Uredništvo revije Mladika je leta 1936 objavilo pismo legionarja iz tujske legije, iz vsebine katerega, čeprav ni objavljeno s polnim imenom, lahko prepoznamo Arihovo zgodbo. Košir ga objavlja v celoti v zadnjem poglavju knjige. Osnova in osrednji del Koširjeve knjige je kar 99-stranski življenjepisa, ki ga je moral Jože Arih napisati v zaporu v Škofji Loki v petdesetih letih 20. stoletja. Življenjska zgodba teče od njegovih mladih let, do vstopa v tujsko legijo in obiska domovine po drugi svetovni vojni. Po prihodu mu jugoslovanska oblast ni želela izdati novega potnega lista, vrnitev v Francijo pa je bila družini onemogočena. Že leta 1947 se je prvič znašel v zaporih. Avtor originalno besedilo življenjepisa objavi v celoti, vanj ne posega, in pusti, da osrednji lik sam spregovori ter predstavi, kaj se mu je dogodilo. Besedilo dopolni le pri tolmačenju domačih izrazov, ki jih Arih

uporablja v tekstu. Besedilo avtor sicer v nadaljevanju pokomentira in delno analizira. Nenavadna, skoraj neverjetna pustolovska zgodba, polna zapletov, opisov eksotičnih krajev in ljudi, nas uvede tudi v značaj Jožeta Ariha in njegovo vpetost v dogajanje okoli sebe in njegov odnos do tega. Izredno dober spomin, bogato izražanje in smisel za detajle ter vztrajanje pri svojem prepričanju, ki mu je vseskozi sledil, je podkrepil tudi v zapisu, da *»seveda če bi hotel vse poedinosti opisati, še razne doživljaje, intimnosti in avanture, bi moral imeti najmanj še par mesecev kazni za izdržati«*. Za razumevanje osebnosti in tudi njegovih dejanj avtor v tekstu večkrat poudari Arihovo iskanje pravičnosti in govorjenje po resnici, ki so ga velikokrat stali svobode. O sebi napiše že Arih, *»včasih sem se z opravičenimi razlogi tudi malo pokregal ali konstruktivno pokritiziral, to že iz v Franciji pridobljenega svobodo mišljenja in ker ne morem molčati, če vidim, da se nekje dela nepravilnost ali komu očitna krivica«*. Arih zase pravi, da *»nobene višje sodbe nisem mogel priznati od sodbe svojega razuma«*. In temu je ostal zvest. Iz zapisov razumemo tudi, zakaj je avtor dal naslov knjige Na nasprotni strani. V življenjepisu iz leta 1953, ko je skoraj že odslužil kazen, je Arih razkril svojo slutnjo, da bo posledice občutil celo življenje. *»Slutim, da še ni konca krivic, tudi ne trdim, da ni pravice.«* Po vojni je bil sicer prvič zaprt leta 1947. V naslednjih tridesetih letih je bil zaradi različnih, velikokrat političnih razlogov, svojega ponosa in značaja desetkrat kaznovan in večkrat v zaporih, zadnjič kot politični zapornik leta 1977, star 66 let. Prav pred koncem zadnje zaporne kazni je julija 1977, v zaporih na Povšetovi v Ljubljani, še vedno zvest samemu sebi, naredil zapis *»Očitek nehumanosti – Na zavrnjeno vlogo za umilitev kazni, pogojnega izpusta in prepoved nadaljnje pritožbe«*, ki ga je pripravil za Sekretariat za pravosodje, Ligo o zaščiti človeških pravic v Parizu, hčerko v Kanadi, in za družinske člane *»da se ne bodo sramovali očitka, da jim oče prestaja že osmo leto zavora«*. Avtor Košir je to pismo v celoti vključil v knjigo kot dopolnilo arhivskemu gradivu.

Posebej je treba izpostaviti bogato in obsežno zbrano gradivo za knjigo. Avtor je Arihovo tridesetletno povojno preganjanje raziskoval predvsem po arhivskem gradivu, ki ga o Jožetu Arihu hrani Arhiv Republike Slovenije. Ravno tako se v zgodbo v tujski legiji vživimo tudi skozi bogato fotografsko gradivo, ki ga je posnel Arih na različnih lokacijah svoje poti in ga hrani družina. Bogati časopisni viri, arhivski zapisi o povojnem preganjanju in gradivo v osebni in družinski arhivu ter album fotografij tako dopolnijo

osnovno Arihovo pripoved. Knjiga, opremljena z znanstvenim aparatom, je pomembna zaradi opravljene raziskave in ugotovitev ter predstavlja ugleden prispevek k boljšemu poznavanju usod Slovencev v francoski tujski legiji, po drugi strani pa z arhivskim gradivom razširi pozornost tudi na povojno preganjanje Slovencev in celostno prikaže lik Jožeta Ariha, ki bi ga najbrž odobril tudi praded Jože Arih sam.

Dr. Monika Kokalj Kočevar